

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ, номзади илмҳои биологӣ, мушовири академии дараҷаи I - и шӯъбаи рӯзонаи факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Кароматуллои Қурбонали ба диссертатсияи Сафармади Мирзоалӣ дар мавзӯи «Аломатҳои биоморфологияи топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.) дар шароити водихои Кӯлобу Ҳисор» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.02.01 - Ботаника

Мавзӯи диссертатсияи Сафармади Мирзоалӣ ба ихтисоси 03.02.01 – Ботаника ва самти илмии биоморфология пурра мутобиқат намуда, натиҷаҳои аз ҷониби ӯ бадастомада, бешубҳа омӯзиши хусусиятҳои анатомӣ, морфологӣ ва тағйирёбии аломатҳои морфологияи топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.) дар шароити водихои Кӯлобу Ҳисор инъикос менамоянд.

То ҳол намунаҳои гуногуни топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.) дар водихои номбурда бо пуррагӣ омӯхта нашуда буд ва маводҳои мавҷуда хусусияти умумӣ доштанд. Аз ҳамин лиҳоз омӯзиш ва баҳодихии ҳолати нашъунамои ин растани дар ду минтақа аз аҳамият ҳолӣ нест.

Мақсади кори илмӣ ин омӯзиш ва муайян намудани сохти анатомӣ ва морфологияи намунаҳои гуногуни топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.) дар ду минтақаи аз ҷиҳати экологии фарқкунанда махсуб меёбад.

Навгони илмӣ корҳои таҳқиқотии унвонҷӯ дар он ифода мегардад, ки аввалин маротиба мавод доир ба хусусиятҳои анатомию морфологияи базе намунаҳо дар шароити водии Ҳисор ва аломатҳои морфологияи намунаҳои гуногуни топинамбур дар шароити водии Кӯлоб пешниҳод карда шудааст.

Мувофиқи маълумотҳои олимони солҳои пеш дар Тоҷикистон танҳо як навъи ин растани ба хоҳири ороишию хуроки ҳайвонот оварда шуда буд. Аммо дар замони имрӯза дигар хусусиятҳои он аз он ҷумла хусусияти табобатӣю хӯрокии ин растани муайян карда шудааст.

Аҳамияти таҳқиқоти гузарондаи муаллиф метавонад дар корҳои илмӣ дар бахшҳои ботаника ва физиологияи растаниҳо истифода гарданд. Корҳои илмӣ гузаронидашуда нишон дод, ки аз парвариши намунаҳои топинамбур дар шароити минтақаҳои Кӯлобу Ҳисор даромади иқтисодӣ ба даст овардан мумкин аст. Хулосаҳо ва натиҷаҳои диссертатсия метавонанд дар раванди корҳои илмӣ ва таълими дарсҳои курсҳои махсуси факултетҳои биологияи донишкадаву донишгоҳҳо ва муассисаҳои олии касбии соҳаи биология ва дорусозӣ истифода шаванд.

Диссертатсия дар ҳаҷми 152 саҳифа таҳия шуда, аз муқаддима, 5 боб, хулоса, феҳристи адабиёти истифодашуда, 25 расм, 19 ҷадвал ва замима иборат аст. Дар кори диссертатсионӣ 170 адабиёт истифода шудаанд, ки 9 адади онҳо ба забони хориҷӣ мебошанд.

Боби 1 ба тафсири адабиёт доир ба мавзӯи таҳқиқоти унвонҷӯ бахшида шудааст. Дар он тавсиф ва таҳлили адабиётҳои муосири олимони ватанӣ, давлатҳои ИДМ ва хориҷӣ оварда шудаанд. Дар ин ҷо маълумот оид ба таърихи пайдоиш, пахншавӣ, тавсифи ботаникӣ ва таъсири шароитҳои экологӣ ба растаниро кӯтоҳ ва пурмазмун оварда шудааст.

Боби 2 ба шароити табиӣи водихои Кӯлобу Ҳисор бахшида шуда дар он маълумот оид ба релеф, геология, иқлим кӯтоҳ ва пурмазмун оварда шудааст.

Барои таҳқиқот 16 - намунаи топинамбур истифода гардида, оиди ҳар яки онҳо мушоҳидаҳо гузаронида шудааст.

Барои омӯзиши сохти анатомии реша, поя ва баргҳо намунаҳои топинамбур унвонҷӯ аз усулҳои М.С. Гзирян, Р.П. Барикина, Гулмуродов И.С. ва Холова Ш. С. истифода намудааст. Инчунин хусусиятҳои биоморфологии растаниҳо дар асоси усулҳои нави муосир ва таҳлилӣ, бо истифода аз усулҳои таҳлили омории (статистикӣ) гузаронида шудаанд. Қорқарди омории дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои ба даст омада аз рӯи усулҳои Подольский А. С.; Раҳимов С.; Серебряков И.Г. ва Доспехов Б. А. муайян карда шудааст.

Боби 3 ба тавсифи ботаникӣи намунаҳои топинамбур бахшида шудааст. Дар ин қисмати диссертатсия муаллиф бо пешниҳод намудани ҷадвалҳои махсус оид ба хусусиятҳои анатомии узвҳои нашвӣ, тавсифи морфологии намунаҳои гуногуни топинамбур, баҳодиҳи ба аломатҳои ботаникӣи лӯндаҳо, таъсири нурии органикӣ ба баъзе аломатҳои морфологӣ ва миқдори пигментҳои фотосинтезикии топинамбур асоснок намудааст. Ин шаҳодат аз он меаҳад, ки муаллиф ҳангоми ҷамъовари маълумотҳои илмӣ дар саҳро ва истифода аз адабиёти илмӣ омода намудааст.

Дар боби 4 таъсири ҷойгиршавии амудӣ ба сохти морфологии узвҳои нашвӣи топинамбур маълумот пешниҳод намудааст. Унвонҷӯ нишон додааст, ки таъсири иқлим ба сабзишу инкишофи ин растанӣ таъсири ҳудро мерасонад. Махсусан дар ду минтақа муайян намудааст, ки шароити боду ҳаво ва ҳоку иқлими минтақаҳои парвариш дар баландии 460 м аз сатҳи баҳр (ноҳияи Восеъ) ва 840 м аз сатҳи баҳр (шаҳри Душанбе) ба ташаккулёбии аломатҳои генетикии растани топинамбур таъсири қалон мерасонанд. Дар водии Кӯлоб (дар баландии 460 м аз сатҳи баҳр) таъсири мусбӣи шароити иқлимро ба чунин аломатҳои растани топинамбур нисбат ба шароити шаҳри Душанбе, аз қабилӣи ғарбии поя, миқдори навдаҳо ва баргҳо, вазни навдаҳо, баргҳо, реша, лӯндаҳо, як лӯнда ва вазни умумии биологии растаниҳо ба ҳисоб гирифта шудааст. Дар баробари ин таъсири мусбӣи омилҳои парваришро дар шароити шаҳри Душанбе нисбат ба шароити ноҳияи Восеъ ба ҳосилшавии чунин аломатҳои растани топинамбур, аз ҷумла

баландии растанӣ, миқдори поя, лӯндаҳо, вазни поя ва гулҳо ба назар мерасад.

Дар боби 5 тағйирёбии нишонаҳои топинамбур дар шароитҳои гуногуни парвариш ва ахамияти иқтисодии он нишон дода шудааст.

Қайд намудан ба маврид аст, ки дар ин қисмати рисола оид ба тағйирёбии нишонаҳои топинамбур дар ду минтақа маълумоти хело бомаврид пешниҳод шудааст.

Саҳҳеҳият ва асоснокии нуктаҳои илмии диссертатсия дар саҳҳеҳияти маълумотҳо ва дақиқии усулҳои таҳқиқотҳои гузаронидашуда исбот мегарданд. Таҳқиқот аз ҷиҳати истифодаи усул дуруст ба роҳ монда шуда, маводи зиёди натиҷаи таҷриба коркард карда шудааст, ки имконият медиҳад, то хулосаҳои объективии таҳқиқот ба даст ояд.

Натиҷаҳои асосии илмии пешниҳоднамудаи унвонҷӯ дар асоси таҳлили амиқи маводи таҷрибавӣ ҳосил карда шудаанд. Асоснокии онҳо бо воситаи коркарди омории маълумотҳо аз ҷониби унвонҷӯ тасдиқ мегарданд. Тавсияҳои пешниҳодкардаи муаллифи диссертатсия барои хифзи олами наботот ва барқарор намудани намудҳои нодири растаниҳо қобили қабул аст. Қисми асосии диссертатсияро натиҷаҳои таҳқиқот ва муҳокимаи онҳо ташкил мекунанд.

Мазмуни диссертатсия аз қобилияти мустақилона гузаронидани таҳқиқоти илмӣ, хуб таҳлил намудани натиҷаҳои ба дастомада, аз хулосаҳои илмии асоснок ва тавсияҳои пешниҳоднамудаи унвонҷӯ шаҳодат медиҳанд.

Асоси маводҳои таҳқиқотии муаллифро 15 қорҳои ҷопӣ, аз ҷумла 8 - мақолаи дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия ташкил медиҳад.

Нуктаҳои асосии диссертатсия дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ маъруза карда шудаанд.

Мазмуни автореферат ба маводҳои илмии дар диссертатсия овардашуда пурра мувофиқат мекунад.

Рисолаи илмии Сафармади М. дар маҷмӯъ мусбӣ баҳо дода, бояд камбудихое, ки асосан хусусияти таҳрирӣ ва имлоӣ доранд, қайд кард:

1. Дар баробари бо забони равони тоҷикӣ навишта шудани диссертатсия, дар он баъзе хатогиҳои имлоӣ ва техникӣ дида мешавад.

2. Дар саҳифи 9-уми диссертатсия овардашудааст, ки дар Тоҷикистон 135 авлод ва 92 намуди оилаи муракабгулон мавҷуд аст, ки ин ғалат аст.

3. Номгузори оила, авлод ва намуд аксаран бо забони тоҷикӣ оварда шудааст ба монанди авлоди хоралаф, шибог, юриния ва ғ. Хуб мешуд, ки дар сурати бо забони тоҷикӣ омода шудани диссертатсия, номгузориҳо бахри оммафаҳм гардидан бо забони илмӣ оварда мешуд.

Бояд қайд кард, ки камбудихои нишондодашуда арзиши илмии рисолаи номзадии Сафармади Мирзоалиро паст намекунанд.

Хулоса, диссертатсияи Сафармади Мирзоали дар мавзӯи «Аломатҳои биоморфологии топинамбур (*Helianthus tuberosus* L.) дар

шароити водихои Кӯлобу Ҳисор» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.02.01- Ботаника, кори илмӣ-таҳқиқотии пурра анҷомёфта мебошад.

Кори илмӣ аз ҷиҳати навгонӣ, муҳимият ва муосир будан ба талаботи боби 10, банди 163-юми Низомномаи намунавӣ оид ба шурои диссертатсионии аз ҷониби ҚОА –и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муқарраргардида оид ба “Тартиби дарёфти дараҷаҳои илмии номзади илм ва доктори илм дар шуроҳои диссертатсионӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи диссертатсия барои гирифтани дараҷаи илмии номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.02.01- Ботаника сазовор мебошад.

Мушовири академии дараҷаи 1- и
шӯбаи рӯзонаи факултети
биологияи ДМТ

Кароматуллои Қ.

Имзои Кароматуллои Қ.-ро тасдиқ
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

Тавкиев Э.Ш.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17
Телефон: (+992 -37) 221 62 25; факс: 227-15-10.
E- mail: info@ tnu.tj

«5» «12» соли 2022.